

Houtblokdrukkunst

Onderzoekster Pao-Yi Yang in het depot van het NMVW in Leiden

Het Nationaal Museum van Wereldculturen (NMVW) bezit een grote en gevarieerde collectie prenten van de Rongbaozhai, een Chinese kalligrafie- en schilderkunststudio met een eeuwenoude traditie. Een onderzoeksbeurs van de Vereniging Rembrandt vanuit het Kroese-Duijsters Fonds stelde onderzoekster Pao-Yi Yang in de gelegenheid uit te zoeken welke rol deze studio speelde in de circulatie en promotie van Chinese kunst in de jaren 1950-1970.

In 1672 werd de voorloper van de beroemde Rongbaozhai (Studio der Glorieuze Kostbaarheden 榮寶齋), een begrip in de Chinese kunstwereld, te Beijing opgericht. De studio begon als een papierwinkel, waar men benodigdheden voor kalligrafieren en het schrijven van brieven kon kopen, maar onderging een transformatie toen begin 20ste eeuw werd begonnen met het drukken van houtsneden, in eerste instantie voor gedecoreerd briefpapier. Dit leidde tot een ontwikkeling in de houtblokdrukkunst waardoor de studio hoogwaardige facsimile's van Chinese schilderijen kon produceren. Anders dan in Europa wordt in China vooral met inkt op papier en zijde geschilderd. Met het reproduceren van zulke inkschilderingen

Vrouw in wit gewaad

Zhang Daqian

ca. 1938. Inkt en kleur op papier, gemonteerd als rolschildering, 142 x 72,7 cm
NATIONAAL MUSEUM VAN WERELDCULTUREN

tilden de medewerkers van de Rongbaozhai de traditionele Chinese houtblokdrukkunst naar een nieuw niveau.

Innovatieve methode

De speciale houtblokdruktechniek van de Rongbaozhai vindt haar oorsprong in de polychrome xylografie, genaamd 'samengestelde blokken' (douban 鈐版), die ontstond in de 17de eeuw. In vergelijking met eerdere houtblokdruktechnieken waarbij slechts één blok werd gebruikt om effen kleuren te produceren, maakte het samenstellen van meerdere houtblokken het mogelijk om een polychrome prent te maken met delicate kleurschakeringen. Hoewel de doubanteknik al eeuwenoud is, was de innovatieve methode van de Rongbaozhai zo kenmerkend en uniek dat deze in 2006 officieel de status van Chinees Immaterieel Cultureel Erfgoed toegekend kreeg. De techniek van de Rongbaozhai onderscheidde zich op twee vlakken van de traditionele houtdrukkunst: door omvang en door complexiteit. Aanvankelijk konden met samengestelde blokken alleen kleine prenten worden gedrukt, zoals voor de productie van gedecoreerd briefpapier. Maar uiteindelijk slaagde de Rongbaozhai er als eerste studio in China in om samengestelde houtblokdrukken op grote formaten te maken. Het opheffen van deze beperking, maar ook het perfectioneren van de snijvaardigheid, stelde de studio in

uit China

Wetenschappelijk onderzoek naar de collectie is essentieel, vindt de Vereniging Rembrandt. Daarom verstrekt zij elk jaar beurzen waarmee jonge kunsthistorici het vak kunnen leren.

Twee van de zes gesneden houtblokken voor het drukken van Qi Baishi's *Pruimenbloesem*, in het Nationaal Museum van Wereldculturen, verworven van de Rongbaozhai in 1964

staat een breed scala aan kunstwerken te reproduceren. De houtblokfacsimile's geven inkschakeringen voortreffelijk weer op een manier die subtiel de expressiviteit van penseelstreken vastlegt. Het cliché van de tweedeling tussen authentieke kunstwerken en inferieure kopieën wordt daarmee ter discussie gesteld.

350 blokken voor één voorstelling

De Rongbaozhai beschouwt zichzelf dan ook als een maker van kunst in plaats van reproducties. In China staan de houtsneden van de Rongbaozhai niet voor niets bekend als 'houtblokgedrukte schilderijen' (*muban shuiyin hua* 木版水印畫).

Een van de belangrijkste inzichten die ik tijdens dit onderzoeksproject heb opgedaan – door literatuuronderzoek en gesprekken met experts – is dan ook hoe onvoorstelbaar veel vaardigheid, ervaring en doorzettingsvermogen vereist zijn om deze vorm van houtblokdrukken meester te worden.

Voor het snijden analyseren de ambachtslieden de voorstelling en de stijl van de oorspronkelijke schildering uitvoerig om te bepalen hoeveel blokken ze nodig hebben om alle elementen en kleurschakeringen te reproduceren. Voor het drukken van *Galopperend paard* naar Xu Beihong (1895-1953) waren er ongeveer twintig nodig, maar het kostte de studio drie jaar en ruim 350 blokken om een facsimile te maken van de beroemde schildering *Hofdames die hun haar verfraaien met bloemen*, toegeschreven aan Zhou Fang

Pruimenbloesem

Rongbaozhai naar Qi Baishi
ca. 1949-64. Houtblokdruk op papier,
32 x 43,5 cm

NATIONAAL MUSEUM VAN WERELDCULTUREN

(730-800 na Chr., zie kader). Om de penseeltechniek zo nauwkeurig mogelijk te kunnen weergeven, wordt er eerst vaak wekenlang geoefend met het naschilderen van werken van de kunstenaar. Het afdrukken zelf is ook een kunst op zich: van veel complexe kunstwerken kunnen geen overtuigende afdrucken meer worden gemaakt met de blokken die in de hoogtijdagen zijn gesneden; de huidige generatie medewerkers mist hiervoor de expertise. Dit onderstreept de complexiteit van het maakproces; het gaat niet om een eenvoudige, formuleachtige kopieerhandeling, maar om verfijnd vakmanschap.

Hofdame

Rongbaozhai naar Zhou Fang (730-800 na Chr.), ca. 1958. Houtblokdruk op zijde, gemonteerd als een rolschildering, 62 x 36 cm
NATIONAAL MUSEUM VAN WERELDCULTUREN

Hofdames die hun haar verfraaien met bloemen, toegeschreven aan Zhou Fang, is een bijna 200 centimeter brede schildering op zijde die zich thans in het Liaoning Provincial Museum te Shenyang in China bevindt. De Rongbaozhai heeft in 1956 met succes een houtsnede van het hele schilderij (met zes dames) gemaakt. Deze grote facsimile werd in 1957 door partijvoorzitter Mao Zedong en premier Zhou Enlai als nationaal geschenk gepresenteerd aan de toenmalige president van de Sovjet-Unie, Klim Voroshilov. Later, in de late jaren 1950, reproduceerde de Rongbaozhai de figuren afzonderlijk voor individuele kopers. Het NMVW heeft drie houtsnedes van drie van de vrouwen in zijn collectie.

Galopperend paard

Rongbaozhai naar Xu Beihong
ca. 1947-vroege jaren 1950.
Houtblokdruk op zijde, gemonteerd als rolschildering, 205 x 66 cm
NATIONAAL MUSEUM VAN WERELDCULTUREN

Collectie NMVW

Het NMVW beheert ongeveer vijfhonderd werken die zijn geproduceerd door de Rongbaozhai, voornamelijk in de jaren tussen 1950 en 1970.

Deze collectie is veel omvangrijker dan andere Rongbaozhai-collecties in westerse musea, en omvat prenten variërend van briefpapier en afdrukken van klassieke en moderne Chinese schilderijen (gemonteerd als rolschilderingen en in albums) tot communistische propaganda-prenten. Er zijn ook originele rolschilderingen en kalligrafieën die de toenmalige conservator van het museum rechtstreeks bij de Rongbaozhai heeft aangekocht tijdens zijn verblijf in Beijing in 1964. De studio fungeert namelijk ook al decennialang als kunstgalerie en salon waar kunstenaars samenkomen. Tot de belangrijkste werken uit de collectie van het NMVW behoren drie vroege rolschilderingen door de wereldberoemde kunstenaar Zhang Daqian (1899-1983). Deze werken bieden inzicht in Zhangs vroege artistieke stijlen en in de manier waarop hij daarin zijn waardering voor klassieke Chinese schilders uit de 16de en 17de eeuw tot uitdrukking bracht.

Uit een uitgebreide vergelijking van de werken onderling en met afbeeldingen in de boeken en catalogi gepubliceerd door de Rongbaozhai, werd onder andere duidelijk dat sommige stukken die voorheen waren geregistreerd als originele schilderijen of als houtblokdrukken van onbekende oorsprong, door de Rongbaozhai zijn geproduceerd. Bovendien heb ik ook de specifieke albums waar de meer dan honderd losbladige houtsneden toe behoren

kunnen identificeren. De Rongbaozhai publiceerde in de 20ste eeuw tientallen prentalbums, en door bepaalde werken tot deze albums te herleiden, kon ik de precieze publicatiedata achterhalen, de titel van elke prent vaststellen en de bijbehorende verhalen over de productie en de veranderende sociaal-politieke context in China verduidelijken.

Al dit onderzoek bracht me tot de conclusie dat de Rongbaozhai-collectie van het NMVW buitengewoon representatief is en van hoge kwaliteit. De werken illustreren de ontwikkeling van de houtsnijtechniek en het spanningsveld tussen schilderkunst en houtblokdrukken in China in de 20ste eeuw. De resultaten van dit onderzoeksproject zullen worden gepubliceerd in een artikel voor het wetenschappelijke tijdschrift *Provenance* en onderdeel uitmaken van een tentoonstelling over Chinese kunst en vakmanschap die in 2024 zal openen in het Wereldmuseum Rotterdam. ↘

Pao-Yi Yang was bursaal van de Vereniging Rembrandt en is nu onderzoeker bij het NMVW

Vertaling: Willemijn van Noord